

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.74: 001

Л. М. Ліпич

СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА НАУКОВО - ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасному українському суспільстві визначення науково-технічної діяльності на законодавчому рівні потребує уточнення, з врахуванням природи змін, що відбулися в результаті трансформації соціальних структур. Автор звертає увагу на залежність науково-технічної діяльності від історичних типів соціальних структур, що становить основу для розгортання нових напрямків у соціологічному дискурсі.

Ключові слова: наука, діяльність, науково-технічна діяльність, науково-технічний прогрес, інноваційна діяльність

В современном украинском обществе определение научно-технической деятельности на законодательном уровне требует уточнения, с учетом природы изменений, произошедших в результате трансформации социальных структур. Автор обращает внимание на зависимость научно-технической деятельности от исторических типов социальных структур, что составляет основу для развертывания новых направлений в социологическом дискурсе.

Ключевые слова: наука, деятельность, научно-техническая деятельность, научно-технический прогресс, инновационная деятельность

In modern Ukrainian society definition of the scientific and technical activity in law should be clarified with taking into account the nature of changes that have occurred as a result of transformation of social structures. The author draws attention to the dependence of the scientific and technical activities of the historical types of the social structures, which constitutes the basis for the deployment of new directions in a sociological discourse.

Keywords: science, activity, scientific and technical activity, scientific and technical progress, innovative activity

© Л. М. Ліпич, 2012

В сучасному суспільстві наука стає одним із основних соціальних інститутів, який впливає на всі сфери суспільного життя. І сама наука є однією з таких сфер, що представляє собою специфічну професійну діяльність.

Як відомо, категорія діяльність перш за все означає спосіб існування і розвитку соціальної дійсності, прояв соціальної активності [8, с.84]. А сама діяльність відбувається як в різних формах (активних, пасивних, безпосередніх, опосередкованих, масових, індивідуальних тощо), так має різні види: виробнича, трудова, економічна, суспільна. Матеріальною основою всіх видів і форм діяльності є виробнича діяльність, яка давно стала неможливою без її забезпечення, тобто без професійної діяльності науковців.

Одним із видів наукової діяльності є науково-технічна діяльність, яку можна розглядати в декількох аспектах:

- *по-перше*, як різновид трудової, виробничої діяльності, що визначається професійною, кваліфікаційною спрямованістю і пов'язується з розподілом праці;
- *по-друге*, як процес взаємодії суспільства і природи, під час якого саме і виникають різноманітні системи: соціальні, соціокультурні, технічні, соціотехнічні тощо;
- *по-третє*, як процес переведення результатів фундаментальних досліджень у систему технологій, що у свою чергу, теж має два аспекти:

а) теоретико-прикладний, що складається з розробки теорій практичного застосування фундаментального знання;

б) власне прикладний, що складається з процедур розробки та випробування технологій, тобто процедур переводу наукових знань у виробничий процес.

В кожній соціальній системі є свої власні підсистеми, але основою, як систем, так і їх похідних, є діяльність людей. Наука не є виключенням. Вона є і одним з різновидів соціальних систем, де є власні підсистеми. Кожний з зазначених рівнів її функціонування заснований на специфічній

професійній діяльності, які разом називаються науковою діяльністю. В цій складній структурі науково-технічна діяльність знаходиться на перетині науки і виробництва, між якими є складні і мало досліджені зв'язки.

Проте і зазначеного досить, щоб зрозуміти, що наука є системою впорядкованих відносин, що мають місце між науковою спільнотою та суспільством в цілому. А це й є найбільш об'єктивним свідченням того, що наука – один із соціальних інститутів, в якому науково-технічна діяльність відіграє власні функції. Серед цих функцій головними є:

- функція зв'язку між наукою і виробництвом;
- функція формування і розвитку науково-технічного мислення (прикладного) як специфічної культури мислення і розуміння об'єктивної реальності;
- функція перевірки міри істинності фундаментальних знань, що, як вже зазначалося, здійснюється через систему процедур переведення фундаментальних знань у виробничі технології тощо.

Крім того, саме науково-технічна діяльність дозволяє фіксувати рівень розвитку науки, виробництва та економіки в цілому.

У тексті Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» зазначається, що «розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, цілеспрямованої політики у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб», а також визначається, що науково-технічна діяльність – це «інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. Її основними формами (видами) є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання» [3].

Зміни, що почали відбуватися в соціальній структурі українського суспільства з середини 80-х років, суттєвим чином позначилися на комплексі формальних і неформальних правил поведінки, принципах поведінки, культурних нормах, котрі регулювали відносини індивідів в спільнотах, що формуються у різних сферах суспільного життя, включаючи науку. Так, український вчений М. З. Згуровський про цей період писав: «Будь яка продукція Заходу, як і його образ життя, сприймалися еталоном, який сліпо наслідувався. Все вітчизняне по визначенню стало другосортним, неперспективним. Швидко і неконтрольовано лібералізувалася зовнішня торгівля. Величезні кошти з економіки України були перенаправлені на закупівлю всілякої західної продукції, у тому числі устаткування для промисловості, яке, природно, не могло бути новітнім і конкурентоздатним. В результаті розробки вітчизняних учених, конструкторів і інженерів стали непотрібними, а вони самі — незатребуваними. Був розірваний єдиний ланцюг, що об'єднував власну науку і освіту з власною промисловістю» [4].

З соціологічної точки зору це означає, що в процесі деінституалізації радянського типу науки паралельно відбувалася інституалізація такого соціального типу науки, який донині не визначений. Звідси проблеми з визначенням пріоритетів, з фінансуванням, з впровадженням результатів досліджень у виробництво і насамкінець з тим, яким вимогам взагалі має відповідати сучасний вчений, що міг би знайти собі пристойне місце в дослідницьких організаціях в Україні та якими мають бути ці організації як цільові спільноти?

На подібні питання не можна дати відповіді в один день. Зовсім недостатньо сказати, що у нас ринкова економіка і наука має обслуговувати ринкову економіку, бо зовсім невідомо, якою буде Україна, коли політики заявлять, що вона вже інкорпорована в світові ринкові відносини. На справді, вона вже інкорпорована (інтегрована), але досить специфічним чином – як периферійна щодо світового ринкового господарства. А усі намагання змінити цей статус на приналежність до світового центру по своєму смислу є не більше ніж спробами створити власну периферію, або, за термінологією відомого політолога і економіста, теоретика неомарксизму Саміра Аміна, периферію периферії, на фоні якої Україна, могла б виглядати досить пристойно.

Слід зазначити, що, використовуючи соціологічне пояснення соціальних процесів і явищ, необхідно пам'ятати, що воно спрямоване перш за все на «доведення того, що усе, що відбувається в суспільстві, є результатом дій людей, історично змінюється і самі зміни викликані соціальними потребами, що теж змінюються у часі» [9, с.196].

З цього приводу виникає потреба в з'ясуванні соціальної сутності поняття «науково-технічна

діяльність», що не можна зробити, розглядаючи його у відриві від тих соціальних змін, що відбуваються в українському суспільстві і у першу чергу від його структурних змін.

Іншими словами, «мати поняття про щось, значить ставитися до нього з розумінням його сутності, тобто способу існування і зв'язку з іншими явищами чи процесами» [9, с.194]. При такому підході поняття науково-технічної діяльності треба розглядати не таким, що у всі історичні часи має однакову соціальну сутність, а таким, що змінюється, тобто наповнюється новими соціально-історичними смислами.

Так, в радянській науці, проблеми її соціальної ефективності досліджувалися головним чином в орієнтації на реальні суспільні інтереси і тому, з огляду на науково-технічний прогрес та його наслідки, що мали бути значимими для всього суспільства. У той же час, наукова проробка ефективності залізниці, що будувалася західними кампаніями, скажімо, десь в Африці відбувалася з огляду на прибутки самої кампанії, а не в орієнтації на збереження природного ландшафту. Це був інструмент колоніальної політики, а не елемент в інфраструктурі національної культури відповідної країни. Така характеристика колоніальної за своїм історичним типом науково-технічної діяльності в західній соціології, попри наявність і інших інтерпретацій, стала, так би мовити, загальним місцем.

На жаль, головною метою соціальної політики української держави в науці поступово стає орієнтація досліджень на потреби ринку, а не на потреби соціально-культурного розвитку народу. У радянський же час, саме дане завдання було поставлене перед науковою спільнотою. Тому тут, зрозуміло, з огляду на матеріальні можливості, створювалася потужна соціально-економічна база науки, що забезпечувало безболісну заміну кадрів при зміні поколінь вчених і максимально можливе використання досягнень фундаментальної і прикладної науки в народному господарстві.

Зрозуміло, нічого не треба ідеалізувати, але ми говоримо про державну політику в науці, а не про головоутиятство окремих керівників. А саме завдяки державній політиці відбувалося збільшення питомої ваги робітників розумової праці в суспільстві, зростала частка висококваліфікованої праці в розподілі праці тощо. Нічого подібного в сучасній Україні, як, між іншим, і в Росії, ми не бачимо.

Науково-технічний потенціал створений в радянський період, зокрема і в Україні, як відомо, був одним із самих могутніх в світі і за своїми параметрами (кількістю зайнятих, рівнем фундаментальних і прикладних досліджень) не поступався науково-технічному потенціалу розвинутих країн світу, включаючи, США. І робилося це при значно меншому за обсягами фінансуванні, що лише підтверджує, що радянський тип науково-технічної діяльності був чи найефективнішим у світі.

Політичні і соціально-економічні перетворення, що відбулися в пострадянських суспільствах, вимагали інших підходів щодо висвітлення та обґрунтування процесів в науковій сфері. Російський дослідник О.Б. Всеволодов зазначає: «В пошуках рішення проблем економічного і соціального розвитку, теорія якого все ще залишається мало розробленою, в економічній і соціальній літературі міститься все більше звернень до дослідження науково-технічного прогресу, який все частіше позначається інноваційною діяльністю. Насилу, трактуючи як творчість і як інтелектуальну, інформаційну діяльність, пов'язують з появою майбутнього суспільства, називаючи його суспільством, заснованим на знанні, інформації» [1].

Але як соціолог, дослідник не може не розуміти, що інноваційна діяльність за своїм змістом і метою не збігається з метою і змістом науково-технічної діяльності, а інноваційний процес з науково-технічним прогресом. Порівняння цих явищ надає змогу відобразити реальний, а не декларований зміст перетворень, що мають місце в так званому постіндустріальному суспільстві.

Якщо науково-технічна діяльність в загальному її розумінні є системою науково-технічних процедур, спрямованих на переведення фундаментальних знань у виробничий процес, то інноваційна діяльність – це теж система науково-технічних процедур, але спрямованих на адаптацію фундаментальних знань до ринкових умов їх функціонування.

Саме на таку ознаку інноваційної діяльності вказується в різних її визначеннях. Можна сказати й так, що в цих визначеннях інноваційної діяльності підкреслюється саме те, що вона має місце лише в умовах існування приватної власності.

Для підтвердження даного положення наведемо поширені приклади її визначень:

– інноваційна діяльність «це комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових і комерційних заходів, спрямованих на комерціалізацію накопичених знань, технологій і обладнання. Результатом інноваційної діяльності є нові або додаткові товари/послуги або товари/послуги з новими якостями» [5];

– інноваційна діяльність «...це вид діяльності, пов'язаний з трансформацією ідей (як правило результатів наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень) в новий

або удосконалений продукт, впроваджений на ринку, в новий чи удосконалений технологічний процес, що використовується в практичній діяльності, або як новий підхід до соціальних послуг» [6];

– інноваційна діяльність це «діяльність, що спрямована на комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок і обумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів і послуг» [7].

В ході порівняння інноваційної та науково-технічної діяльності слід звернути увагу на те, що в ринкових умовах остання набуває ознак інноваційної. Це означає, що вже в ході розробки виробничих технологій дослідники починають більшою мірою орієнтуватися на можливість їх продажу на ринку високих технологій. Це означає, що у відповідних спільнотах науковців відбуваються зміни нормативно-ціннісного характеру. Наприклад, якщо науково-технічна діяльність в радянські часи мала виключно творчий характер і цим сприяла науково-технічному прогресу в цілому, узгодженому з наявною в СРСР ресурсною базою, то в розвинених капіталістичних країнах вона передбачала зовнішню експансію як засобу розширення ресурсної бази, без чого ринкова економіка розвиватися не може. Це означає, що ринкова економіка найбільш розвинених західних країн зумовлювала потребу в пошуку і ефективних соціальних технологій, завдяки яким можна було здійснювати безконтрольну експансію. Тому не дивно, що в них існували і існують великі групи науковців, що розробляють такі технології.

Саме дана обставина і потребує нового розуміння та підходів до визначення науково-технічної, а разом з нею і інноваційної діяльності.

Коротко кажучи, набуття інноваційних ознак науково-технічною діяльністю є закономірним явищем, зумовленим ринковими умовами, в яких перебувають тепер вчені. Така діяльність стає різновидом бізнесу, де реальними господарями знань вже є не вчені, і не суспільство в цілому, а так звані інвестори, що фінансують наукові дослідження і роблять це лише тоді, коли їх бізнес вимагає високотехнологічної продукції, або високотехнологічного виробництва.

Проте, за таких умов неможливо, щоб наукова спільнота перебувала поза конкурентними умовами, а, відповідно, щоб не виникали так звані «закриті» дослідження, «закриті» дослідницькі центри та взагалі «закриті» для широкого загалу знання, без чого так звана безпека бізнес-інтересів приватних власників неможлива.

Звідси випливає ще одна проблема, пов'язана з тим, що доведення наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання гостро ставить проблему етики в науці, яка виникає в наслідок комерціалізації наукового пошуку. Це означає, що потрібна термінова відмова науковців від так званої свободи від оціночних суджень з тим, щоб вони, як особистості, в ході розробки та впровадженні генетично-модифікованих продуктів харчування, психотропних речовин, клонування, зброї масового знищення тощо, не ставали заручниками приватних бізнес-інтересів.

В ч. 3 ст. 54 Конституції України вказано, що держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків з світовим співтовариством. Таке абстрактне формулювання по суті є популістським, бо з нього ми не дізнаємося про реальні зміни в науці як соціальному інституті, що відбуваються в ході так званих реформ. Тому не дивно, що в науковій спільноті все частіше постають питання про роль держави в організації і підтримці науки і науково-технічної діяльності, про суперечності, що неминуче виникають під впливом комерціалізації наукових досліджень і переводі їх на інноваційні рейки.

В літературі можна зустріти думку про те, що «в межах неокласичної парадигми вважається, що втручання держави в економічні (в тому числі і в інноваційні) процеси в кінцевому рахунку завжди приводять до зниження їх ефективності. Відповідно, пропонується проводити реформування українського науково-технічного потенціалу в напрямку його подальшої комерціалізації і приватизації, обмежуючи роль державних наукових закладів виключно освітніми задачами і проведенням фундаментальних, принципово не комерційних досліджень... пропонується зосередитися на «стратегії запозичення», яка розуміється, як правило вузько – як орієнтація на закупівлю закордонних технологій замість фінансування власних розробок. Тобто, пропонується стратегія економії на власних (місцевих) наукових дослідженнях на користь придбання вже готових зарубіжних технологій, що, буцім – то, економічно доцільніше і дешевше, чим розвивати власну науку, в силу того, що рівень розробок і ефективність НІОКР в зарубіжних науково-дослідних центрах вище» [10].

Дана цитата свідчить лише про те, що для ринкових умов чим менше втручається держава в ринкові процеси, тим швидше суспільні відносини в усіх сферах суспільного життя починають перетворюватися у відносини купівлі-продажу. Крім того, тут інноваційна та науково-технічна діяльність чітко не розмежовуються, а під так званою неокласичною парадигмою розуміється, що комерціалізація наукового пошуку тепер може вважатися класичною вимогою до науковців

та їх відносин з суспільством.

Насправді, все до того і йде, незважаючи на те, що у вище наведеному Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність», (який було прийнято в 1991 р., в другій редакції – в 2006 р.), залишається визначення науково-технічної діяльності, що відображується через систему координат науково-технічного прогресу. Але при впровадженні інноваційної діяльності, постає питання про уточнення змісту закону, з змінами, які пов'язані з тенденціями: «руйнування фінансових основ функціонування наукового сектору, що неминуче призведе до посилення технологічної залежності національного господарства до статусу країн наздогоняючого розвитку» [11, с.122].

У такому випадку, як можна характеризувати преамбулу до закону, що офіційно спирається на принципи пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання, а, насправді, призводить до зворотного результату: поглиблення наукової кризи, поступової девальвації наукових цінностей, залежності розвитку науки від зовнішніх факторів.

Проте, не зважаючи на те, що подібні «думки» домінують в значній більшості «наукових» публікацій, усі розмови про роль держави в організації і підтримці науки і науково-технічної діяльності, є лише ідеологічним прикриттям реального соціального смислу тих процесів, що відбуваються в сучасній українській науці.

З соціологічної точки зору це означає, що науково-технічна діяльність залежить від типу суспільства. Спроби розглядати її в системі вже не існуючих систем господарювання і цінностей, свідчить радше про маргінальну свідомість, носіями якої є науковці, що дотримуються таких думок, та про неоліберальну ідеологічну, а не наукову сутність їх «наукових творів».

Коли ж дійсно держава дбає про науку, то чому саме під впливом глобалізаційного процесу, неоліберального типу, в Україні відбулося суттєве послаблення науково-технічного потенціалу, і чому «лише за 2000 – 2007 р.р. майже 40% загального обсягу нових технологій необхідних для модернізації вітчизняної промисловості, придбано за межами України, з них: 29 % – патенти і ліцензії, 10,6% – результати досліджень і розробки, 52 % – нові технології, «ноу-хау» 42,8 % – устаткування?

Отже, насправді зазначена державна політика в науці і, відповідна їй політика нових власників «вітчизняних» підприємств спрямована на підтримку не власної науки, а фактично, закордонних інноваторів. Майже п'ята частина наукового потенціалу України працює на закордонні замовлення. Іноземні замовники 90 % своїх коштів спрямовують у технічні науки, що свідчить про наявний інженерний потенціал в державі, а з іншого боку, про занепад науково-орієнтованого виробництва в Україні.

В Україні створюються система іноземних грантів, «благодійні фонди», науково-технічні центри, бізнес-інкубатори, інші формування, але їх мета – трансформація наукового потенціалу України, розвиненого в радянські часи, в «сировинний» статус. Це робиться шляхом використання високоякісних українських наукових ресурсів з одночасною якомога меншою заробітною платою за результати досліджень науковцям, що часто дорівнює рівню заробітної плати західного чорноробочого.

В результаті, з одного боку – іноземні інвестори дають змогу «жеврити» вітчизняній науці, з іншого – привласнюють авторські права розробників та, зрозуміло, усю додану вартість від такого роду діяльності. Певним чином трансфер технологій здійснюється не з Заходу на Схід, а навпаки, зі Сходу на Захід, з України в країни ЄС, США і т.д.» [2].

Спеціалістам відомо, що спосіб вирішення економічних проблем завжди призводить до відповідних структурних змін у суспільстві. Іншими словами, спосіб вирішення економічних проблем (економічна політика) визначає собою те, в якій соціальній структурі така економіка буде більш-менш стабільно функціонувати. А це значить, що соціальна політика, яка завжди спрямована у першу чергу на вирішення структурних проблем, знаходиться у функціональній залежності від економічної політики, як і навпаки. З іншого боку, зрозуміло, що від того, до центру чи периферії належить та чи інша країна в процесі глобалізації, така й буде в ній економічна, соціальна і наукова політика.

Для соціологів тут відкривається досить значне поле для їхньої професійної діяльності. Соціологи вже досліджують те, які наслідки має глобалізація для науки, але обходять питання про те, представники яких соціальних груп і чому починають структуруватися за глобальними ознаками і які наслідки саме це має для визначення стратегії розвитку науково-технологічного потенціалу країни.

Отже, з огляду на зміни статусу науки, зниження її престижу, а отже, престижності наукової діяльності, зокрема і науково-технічної, що на сьогоднішній день визначається нестачею молодих наукових кадрів, посиленням переходу частини кваліфікованих наукових робітників в комерційні структури, невпинною міграцією вчених, передусім молодих, в зарубіжні країни і, в

цілому, характеризується скороченням кількості дослідників, зокрема, тільки в сфері технічних наук, в 3,5 рази [2], потребує не декларування, а перегляду реальної політики щодо науки і науково-технічної діяльності з боку держави.

Таким чином, державна політика щодо науково-технічної діяльності, повинна сприяти її розвитку. За інших умов держава втрачає науково-технологічний потенціал, а в перспективі – своє незалежне існування.

Зважаючи, що трансформація соціальної природи науково-технічної діяльності, яка має місце в сучасній Україні, знаходиться в прямій залежності від історичного типу соціальних структур, що формуються в ній, виникає необхідність в дослідженні цих змін. А отже це й повинно бути в центрі уваги соціологів.

Бібліографічні посилання:

1 **Всеволодов О.Б.** Социальная эффективность инновационной научно-технической деятельности : диссертация кандидата социологических наук : специальность 22.00.03 «Экономическая социология и демография» [Електронний ресурс] / О. Б. Всеволодов. – Санкт-Петербург, 2007. – 166 с. // Режим доступу: www.dissercat.com/content/sotsialnaya.

2 **Герасимчук В.Г.** Як змінити інерційний сценарій інноваційного регресу в Україні. [Електронний ресурс]: Проблемы и перспективы инновационного развития экономики. Материалы пятнадцатой международной научно-практической конференции. г. Алушта, Украина 13– 18 сентября 2010 г. / В.Г. Герасимчук Як змінити інерційний сценарій інноваційного регресу в Україні. // Режим доступу: http://naukainform.kpi.ua/Nauka_Naukoznavstvo/Sbornik_materialy_XV_MNPK_Alushta_09_10.pdf.

3 Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 19 грудня 2006 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_06/part_01.html.

4 Згуровский М. З. Научно-технологическое развитие Украины в условиях мировой глобализации [Електронний ресурс] / М. З. Згуровский Научно-технологическое развитие Украины в условиях мировой глобализации // Режим доступу: <http://www.zn.ua/3000/3300/30465>.

5 Инновационная деятельность. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ru.wikipedia> – Назва з титул. екрану.

6 Инновационная деятельность. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.strana-oz.ru/?article=380&numid=8> Інновационная деятельность (ИД) – Назва з титул. екрану.

7 Інноваційна діяльність. // Режим доступу: <http://meget.kiev.ua/zakon/zakon-ob-innovatsionnoy-deyatelnosti> – Назва з титул. екрану.

8 Краткий словарь по социологии/ [ред. Д. М. Гвишиани]. — М.: Издательство политической литературы, 1989. — 478 с.

9 **Ніколаєнко Л.Г.** Методи соціологічного пояснення: Монографія / Леонід Григорович Ніколаєнко. — К.: ДАКККиМ, 2006 – 200 с.

10 **Попович З.А.** Противоречия коммерциализации научных исследований и роль государственных научных учреждений: мировой опыт и уроки для Украины. [Електронний ресурс] // З.А. Попович Противоречия коммерциализации научных исследований и роль государственных научных учреждений: мировой опыт и уроки для Украины. // Режим доступу: http://iee.org.ua/files/alushta/60-popovi4-protivore4ie_kommerz.pdf.

11 Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь. [Електронний ресурс] / за заг.ред В.М.Гейця [та ін.] – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с. // Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/books/2009/09nandop.pdf.

УДК 316.47

С. А. Вангородская, Л. В. Колпина

СОЦИАЛЬНО-СЕТЕВОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ И ЕГО БАРЬЕРЫ

Исследование реализовано при поддержке гранта РГНФ №12-03-00173 на 2012-2013 гг. на тему: «Барьеры социально-сетевых взаимодействий (региональный аспект)».
Рук. Л.В. Колпина.

В якості об'єкта розгляду виступають соціальні зв'язки як одна з форм соціальної організації в сучасному суспільстві. Проведено огляд найбільш значущих наукових досліджень в області соціальних мереж, виділені і типологізовані бар'єри соціально-мережевої взаємодії. Представлено короткий виклад результатів авторського дослідження